

lahko iznaša nad Čampo in nad njegovim propalim podjetjem „Delto“. To maščevanje usode je dramatsko prav tako nemotivirano kakor okolnost, da napravita Zina in Križaj karijero, Čampov sin, ki je tudi socialni revolucionar, pa ostane lepo v ječi. Tako pogrešamo v „Čampi“ ne le vsake osebne, tragične borbe, marveč tudi vsake borbe sploh. Vsakdo trobi svojo pesem, ne meneč se za drugega in le usoda nanese, da zmagajo na koncu vendarle poštenjaki. Smisel vsega razpleta je ta, da proglasi Križaj svojega nasprotnika za zločinca, kar nam je vendar jasno že od vsega početka. V tej borbi duhov ni nihče kakorkoli tragičen, pa tudi ne komičen. Kajti proces tragike je v nekem smislu analogen procesu osmešenja, le da se vršita oba na povsem različnih, toda dosledno obdelanih nivojih.

Delo se odlikuje po posameznih, komičnih scenah, ki bi jih Kranjc lahko izrabil v komediji neprimerno boljše. Na drugi strani pa boleha na vse preveliki resnosti, na improvizacijah in na neenotnosti. Če bi šel še nekoliko delj v tej neenotnosti in napisal dobesedno satiro, če bi se požvižgal na vso tragiko življenja in če bi bil predvsem vsaj nekoliko manj govorniški in nekoliko manj vsakdanje govorniški, bi bil lahko v tem žanru pri nas edinstven. Vsekakor pa delo zasluži, da lahko želimo njegovemu avtorju toliko konstantne inspiracije, da bi ga vsaj za tisk primerno preoblikoval, kar mu morda ne bo težko, kajti treba se mu je le vrniti na prvotno zamisel.

„Čampov“ uspeh pri občinstvu je dokazal, kako potrebne in kako aktualne so domače novosti. Vsekakor bi morali dajati vsako vprizorljivo domačo dramo. Dejstvo je, da vpliva tekmovanje domačih avtorjev v nekem smislu vsaj tako vzgojno, kakor pa še tako vneto posnemanje daljnih vzornikov.

Delo je režiral Vladimir Skrbinšek z njemu lastno odrsko rutino in podrobno izdelavo pri vsaki sceni in vsakem posameznem igralcu. Dejstvo je, da se Skrbinšek od vseh naših režiserjev največ ukvarja z igralcem, ki je in ostane središče igre in v primeri s katerim je vse drugo malone nevažno. Da je mogoče z dobrimi igralci odrsko rešiti tudi nekvalitetno delo, nam najbolj pričajo predstave hudožestvenikov ali pa Duse, ki je igrala najraje v slabih delih. Kajti gledališče je čisto samostojen umetniški svet in je manj odvisen od literature, kakor pa se običajno misli. Močno pa dvomim, da bi še tako sposoben režiser lahko bistveno izpopolnil avtorja. V najboljšem primeru vnaša vanj le odrsko rutino in izpolni blede in nejasne značaje s posplošenjem in tipiziranjem, ki slej ko prej spominja na opereto. Tako smo sprejeli improvizacije nekaterih igralcev, zlasti Lipaha kot nedopustno, a vendar kot povsem razveseljivo olajšanje.

P. Donat.

Kronika

Ob osemdesetletnici Aškerčevega rojstva

V poslednjih letih se množe pri nas slovstveni jubileji. Naša slovstvena zgodovina postaja objektivna resnica. To dokazuje tudi naše politično in socialno življenje v polpreteklih letih in desetletjih. Temelji za nastanek slovenskega nacionalizma, kulturne in socialne razgibanosti so vedno bolj čvrsti. Kljub strašnim udarcem, ki smo si jih zadali sami in drugi z našim privoljenjem, se vendar naš narod dviga iz embrionalnosti v pravo življenje.

Vsi vemo, kako daleč smo še od tega ideala. A prav spomini na naše pesnike in pisatelje nas krepijo na trdi poti, ki vodi do njegovega uresničenja.

Osemdeset let je že preteklo od Aškerčevega rojstva. A ko se mi je odpiral prvi pogled v naše slovstvo, je prišla v naš kraj vest o njegovi smrti. Še zdaj pomnim prostor in trenutek, kjer me je neusmiljeno zadela. V Aškerčevem imenu sem namreč doraščal. Izza njegovega kaplanovanja je živel v naši družini in v vsej župnji močan spomin nanj. Moj oče je še vedno videl v njem izrednega človeka, ki je sicer odpadel od vere, pa ga je vendar moral častiti s svojim vernim in duhovnikom brez izjeme vdanim srcem. Aškerčev nauk o tem, da je narava čista in da človek greši prav za prav, ker krši naravne zakone, mu je bil večkrat v mislih in na jeziku. Ni ga mogel doumeti, toda spominjam se, da mu je bil všeč. Razlagal ga je s primeri iz kmečkega življenja. Ker je bil nekoliko nagnjen k romantičnemu gledanju na svet, so ga tembolj pekle Aškerčeve pridige o „naravni poti“ do zveličanja. Ker je bil zvest prijatelj duhovnikov, ki so službovali v naši fari, se je z Aškercem dobro poznal. Večkrat se mi je zdelo, da je bilo med njima nekakšno prijateljstvo. Pravil je o njem raznovrstne doživete zgodbe, ki so pričale, kakšno spoštovanje je čutil do pesnika. In ko se je nekoč vračal z božje poti, kamor je šel častit Marijino hišico, o kateri je Aškerc menil v neki pridigi, da je samo „pobožna legenda“, sta se nekdanja znanca po dolgih letih srečala na ljubljanski ulici. Podkresan kmečki romar, zlomljen v križu in v kolenih, je uprl pogled v bradatega pesniškega romarja, v katerem je spoznal nekdanjega kaplana iz panonskega blata. Moža sta se razumela, moj oče bi ga rad nagovoril, toda v pesnikovih očeh je hipoma ugasnil ogenj spoznanja: sunovito se je obrnil v stran.

Tudi moja mati ga je milo sodila. Čeprav je bila trdih, docela puritanskih nazorov o tem, kar se sme in kar se ne sme, je vendar Aškercu vse odpuščala: prekratke pridige in maše, pljuvanje med maševanjem, prisodobno o „Mariji, ki ni veverica“, da bi se prikazovala na neki smreki, nerazločno moljanje namesto jasne molitve itd. Pripovedovala je, da je bil do revnih bolnikov usmiljen in da se je strašno bal, videti koga umirati. Če je bil pri umirajočem z zakramenti, je dostikrat kar pobegnil, ko se je pričel smrtni boj.

Tercijalke so seveda sodile Aškerca vse drugače. Po nekih temnih poteh so zvedele o njegovem duhovnem preobratu in od tedaj so označevale vsakogar, ki jim ni bil pogodi, z besedami: „To je cel Aškerc!“ Nikdar pa nisem čul od domačih duhovnikov žale besedice o njem. V župnišču in pri raznih hišah so hranili Balade in romance v spomin na nekdanjega kaplana.

O pomenu Aškerčevih pesnitev sem pisal na drugem mestu. Danes moram priznati, da me je ponovno branje Aškerčevih knjig prepričalo, da sem tam sodil preveč pod vplivom kritikov. Aškerc je dosegel v epskih pesnitvah evropsko višino, po vsebinski in miselni plati je edini med našimi možmi oznanjal struje in strujice evropskega predvojnega življenja. Zaslužil je priznanje naroda. Vrstnik se mu še ni rodil.

A. Slodnjak.

Dr. Josef Suk (14. I. 1974—29. V. 1935)

Josef Suk, potomec stare kantonske rodbine iz Křečovic pri Beneševu, je najčistejši predstavnik tiste generacije čeških skladateljev, ki je pričenjala svojo pot koncem preteklega stoletja in določila ter utrdila smer češkega glasbenega ustvarjanja iz ozkega narodnega področja v evropski kozmopolitizem.

Ogromni duhovni napor V. Nováka, L. Janáčka in J. Suka, fundirani na bogatem zakladu češke prirodne muzikalnosti, delu Smetane, še bolj pa Dvořáka,

predstavljajo najbolj organičen prehod od „stare“ do „nove“ glasbe, kot ga nobena druga glasbena kultura ne more pokazati.

Z 18. letom zapusti Suk praški konservatorij, kot absolvent vijoline in kompozicije. Otroška leta, ki jih preživi v osrečujočem krogu svoje rodbine, milina pokrajine, ki močno spominja na našo Dolenjsko, Dvořákova človeška in umetniška veličina, so izoblikovale Suka v samostojno osebnost, ki jo odlikujeta izredna dojemljivost in srčna kultura ter mojstersko obvladanje kompozicijske tehnike. Njegova „Serenada“ iz študijskih let je vzbudila veliko pozornost zaradi svoje zrelosti in vročega lirizma.

Srečna leta zaroke in poroke z Dvořákovno hčerko Otilko so rodila umetnine, ki združujejo klasično obliko z žarom mladega čustva in ljubezni do vsega. Iz tega razdobja so: I. kvartet v B duru, E dur simfonija, klavirski ciklus „Pomlad“, scenična glasba k Zeyerjevi igri „Raduz in Mahulena“ in k legendi „Pod jablanami“. V tej dobi pride Suk kot član „Češkega kvarteta“ na številnih turnejah po Evropi v stik s tvorbo in idejami Debussyja, Schönberga in Regerja in istočasno preživlja prvo krizo; nemir in dvom o lastnem delu, misli na smrt ga mučijo.

Dal si je duška v „Fantaziji za orkester“ in v „Fantastičnem scherzu za orkester“, kjer mu služijo nove pridobitve glasbene „dekadence“ kot izraz lastnega nemira. S tem preide Suk iz klasicizma v problematiko svojega časa.

Nenaden udarec usode, ki mu iztrga v kratkem presledku Dvořáka in ženo Otilko privede Suka do prepričanja, „da je delo tedaj upravičeno, kadar more tvorec prepričevalno dati tolažbo trpečim in to more le tedaj, če okusi sam veliko bolečino in se v nji očisti“ (Iz pisma Ot. Šourka l. 1921.).

V tem težkem času, ko je ostal sam s svojim malim sinom, je nastal koncept najmogočnejših simfonij, ki nimajo primere v vsej literaturi.

Azrael, Poletna pravljica, Zorenja in Epilog so poleg II. kvarteta, klavirskih ciklov „O mamic“ „življenje in sen“ „Uspavanke“, Meditacije na koral Sv. Vavilava za godalni orkester ali kvartet in legende o mrtvih zmagovalcih za veliki orkester, kakor tudi popularne koračnice „V novo življenje“, žetev 30 letnega dela.

Ob 60 letnici mojstrovega rojstva l. 1934., ki jo je praznovala Praga z izvedbo vseh Sukovih orkestralnih del, ki jih je kronal krst Epiloga, dela šestih let, v katerih je dal Suk svoje najboljše in najvišje, smo mogli še bolje spoznati in vzljubiti človeški in umetniški lik tega „preprostega otročjega človeka“, kot ga je imenoval skladatelj Kříčka.

Njegov notranji razvoj vede iz subjektivnega sveta mladih let preko borbe po širšem gledanju na svet (Zorenje) do Epiloga, kjer dobijo vse misli občevaljavno vrednost, zajemajoč ves kosmos. In tista „čista misel“, kot se je izrazil mojster Suk sam, ki jo je ohranil od prvega opusa do Epiloga, tista preprostost in iskrenost so skrivnost Sukovega „uspeha“, ki mu je pridobil toliko človeških src.

Mlada generacija južnoslovanskih skladateljev (Logar, Vučković, Milošević, Marićeva, Kozina, Šivic, Lipovšek, Zebrè, Šturm) se hvaležno klanja spominu prerano umrlega mojstra, ki je s svojim življenjskim delom, poučevanjem in osebnim zanimanjem za njihovo delo dal toliko poguma in pobud.

Šturm Franc.

